

<https://doi.org/10.62837/2024.9.436>

OSMANOVA MƏLAHƏT NAZİM QIZI
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyası
Bakı ş., Lermontov küç., 74
e-mail: malehat@inbox.ru

SABİR ƏHMƏDLİNİN “TOĞANA” ROMANI EKSPRESSIONİZM KONTEKSTİNDƏ

Açar sözlər: S.Əhmədli, “Toğana”, ekspressionizm, ideya-bədii xüsusiyyətlər

Ключевые слова: С.Ахмедли, «Тогана», экспрессионизм, идейно-художественные особенности

Keywords: S.Ahmedli, “Togana”, expressionism, ideological and artistic features

Ekspressionistlər dünyaya və onun eybəcərliyinə fərdi yanaşır, dünyanınırdəkdə subyektivliyə üstünlük verirdilər. Bu səbəbdən onları məyusluq, narahatlıq və qorxu kimi hisslər tərk etmirdi. İnsan və dünya haqqında düşüncələr ekspressionizmin nəhəng daşı, ideyasının səciyyəvi xüsusiyyəti idi. Alman yazıçısı Ernst Tollərə görə dünyanın təsviri bədii ədəbiyyatda fotoqrafiyadan daha gerçək olmalı, “reallıq ideyaların işığına hopmalı idi” [7, s.147]. Ekspressionistlər üçün dünyanı bu şəkildə ifadə etmək yetərli idi.

Ekspressionist ədəbiyyat dövrün, zamanın və insanlığın portretini çəkirdi. Onların təsvirində tipikləşmə realizmdən fərqli olaraq abstrakt xarakter daşıyırdı. Bu tip əsərlərdə həyat hadisələrinin ümumi qanunauyğunluqları önə çıxır, şəxsi məsələlər ciddiyyə alınmırdı. Məhz bu səbəbdən belə əsərlərdə gərgin dinamika və dissonans, qrotesk kimi xüsusiyyətlər yer alırdı. Etiraz və üsyan fərdi xarakter daşıyır, qəhrəman yaşadığı mühitdə özünü tənha hiss edirdi. Sabir Əhmədlinin “Toğana” romanının qəhrəmanları Adil və Mayis də bu tip qəhrəmanlardandır.

Pedaqoji psixologiya üzrə alim Adil cəmiyyətdə baş verən nöqsanlara qarşı etiraz edir, amma onun etirazı fərdi xarakter daşıyır. O, bir müddət şəhərdən çıxır və təbiətin qoynuna yerləşir. Burada da rahatlıq tapa bilmir. Yazıçı onun düşüncələrini və ətrafda baş verənlərə etirazını “ideya insanının” “mexaniki insana” qarşı etirazı şəklində ötürür. Adilin əksi Fateh obrazında təcəssümünü tapır: Adil mənəvi dünyası ilə daima dialoqda olan ideyaların təcəssümü, Fateh isə fərdilikdən məhrum və merkantil maraqlarla yaşayan orta statistik insandır. Elnarə Akimova tam haqlı olaraq yazır ki, “Sabir Əhmədlinin romanlarında yer alan qəhrəmanlar zamanla mənəvi müxalifətdə olan obrazlardır. Kimi sona qədər dirənib yaşayır, kimi isə fəal mübarizə aparmayıb təslim olurlar. Yazıçı bunu bəzən bir ailənin, bəzən də bir fərdin nümunəsində təqdim edir” [1].

“İnsan-kütlə” anlayışı ekspressionizmin təhkiyə tipidir və bir qayda olaraq qəhrəmanın daxili monoloqu ilə verilir. Məhz belə yanaşma ekspressionistlərin müəllif ideyalarını təcəssüm edir. “Toğana” romanında Adilin, eyni zamanda da onun düşüncələrinə yaxın olan Maisin daxili monoloqu müəllifin dilmancı kimi çıxış edir, yazıcının gerçəkliyə bədii yanaşmasını əks edir. Ekspressionizmin nümayəndəsi Ernst Toller yazırdı ki, yazıçı heç bir zaman “farisey ifadələrə, saxta dəyərlərə, yalançı karikaturalara yol verməməlidir” [7, s.94]. Bu baxımdan S.Əhmədlinin yaradıcılığında, xüsusilə də onun “Toğana” romanında meşşan və orta statistik insanın həyata baxışlarına qarşı qəzəbli bir üsyan var. Məlumdur ki, ekspressionistlər dövrün əsas konfliktlərini çatdırmağa çalışır, dövrün eybəcərliklərini ağır və təəssüf hissi ilə göstərirdilər. S.Əhmədli də eyni yolu gedir, cəmiyyətdə baş verən eybəcərlikləri, insan xislətində gizlənən naqisliyi qələmə alır. Ekspressionistlər “ideya insanının” timsalında dünyaya təsir edə biləcək obraz təqdim edirdilər. Bu tip əsərlərdə mənəvi və sosial problemlər önə çıxır, qeyd etdiyimiz kimi müəllifin dilmancına çevrilirlər.

Elnarə Akimovaya görə “S.Əhmədlinin “Toğana” romanında mühitin naqisliyi qəhrəmanın daxili monoloqunda təsvir edilir... konflikt mənəviyyatla mənəviyyatsızlıq, maddiyatçılıq arasındadır. Azərbaycan ziyalılarını mənəvi-psixoloji çirkəbdən xilas etmək istəyən Adillə Mayıs, cinayət işləri üzrə mütəxəssis olan, hiyləgər, maddiyyat düşkünü Fatehlə vuruşur” [1]. Ekspressionistlər əsası subyektiv qavrayış olan bədii reallığı yeni təhkiyə prinsipi ilə həyata keçirirdi. Görünür elə bu səbəbdən ekspressiya yaradıcılığın əsasını və subyektiv “mən”i ifadə edirdi. Əsərin qəhrəmanı Adil özü ilə söhbətlərin birində deyir: “Darıxmırsan, Adil müəllim? Darıxırsan, həyətdən, uşaqlardan, qadınlardan uzaqlaşdın, təkləndin. Bəlkə, hiss eləyirsən ki, bu soyuqluq qarşılıqlıdır. Hiss eləmiş olarsan. Bir cəhəti duymuş olarsan ki, səni buraya dəvət edənlər nə üçün dəvət etmişdilər və bu soyuqluğun səbəbi nədir?” [2, s.260].

S.Əhmədli “Toğana” romanında ənənəvi obraz və strukturları pozur, reallığı bütöv göstərmək üçün onu ekspressiya müstəvisinə keçirir, şəhər-kənd oppozisiyası yaradır: “Gün qalxır, qarışıq meşələrdən, palıd, zoğal, vələs ağaclarından və gurlayan çaydan bol, tükənməz həyat havalanır. İlmanqı şəfəqlərlə parlayan Kürək çayı, Ağsu ırmağı. Balıqyetirdirənlər qəsəbəsi yerə qonmuş, yerdə məskən salmış xəyaldır! Gözlə görünən, adamın ürəyini coşduran həqiqətdir. “Mən bu həqiqətin qoynundayam!” “Həqiqəti kimdi axtaran, ay rəhmətliyin oğlu? Həqiqət, həqiqət deyib durmusan” [2, s.20].

Onu da qeyd etmək yerinə düşər ki, ekspressionistlər süjet qurmada ani təəssüratı gözlənilməz faktla kəsir, əvəzində reallığı ifadə edirlər. Cavanşir Yusifli bu məqamı tam doğru olaraq belə qeyd edir: “Əşyaların xarakteristikasının verilməsində elə məqamlar olur ki, konkret olaraq hansısa sözün (təsvir məqamında) bədahətən “tapılması” hissiyyatı yaşanır. Və bu hissiyyat, eyni zamanda şux zarafat ahəngli

ironiya ilə süslənir və tez bir zamanda, anidən çəkilib gedir, bu “ekspressionist” süjet qurma modelidir” [4].

Təbiətin təsviri ilə şəhər-kənd oppozisiyasını yaradan müəllif ekspressionizmin əsas antitezisi – canlı və cansız materiyanın qarşıdurmasını ifadə edir. Təbiət təbiiliyi, şəhər isə süniliyi, təbiət harmoniyanı, hüsuru və insan duyğularına məlhəm olan gerçəklik kimi təqdim edilirsə, şəhər səslili-küylü, insanın arzularını mexaniki istəklərə pərçimləyən bədheybət kimi görünür. Elə bu səbəbdən Adil öz ailəsi ilə kəndə gəlir, şəhərin səs-küyündən uzaqlaşmaq istəyir. Şəhər ona düşmən deyil, amma şəhər özgüləşib, insanların yaratdığı süni qayda-qanunlarla yaşayır. Adil ona böyük ümidlər bəsləsə də, o bu ümidləri doğrultmur, bu ümidlər Fateh kimi insanların müdaxiləsilə puç olur. Başqa sözlə, ona görə yox ki, şəhər ona düşməndir, ona görə ki, o özgüləşib (yeri gəlmişkən özgüləşmə mövzusu ekspressionizmi səciyyələndirən xüsusiyyətlərdəndir – M.O.)

Ekspressionizm bir qayda olaraq dünyanı öz ağuşuna alan sənayeləşməni, eyni zamanda da böyük şəhərlərin sürətlə artmasına qarşı etirazı, laqeyd və qərəzli insana qarşı reaksiyasını ifadə edirdi. Bütövlükdə, ənənəyə, onun realizmlə əlaqəsinə və ənənəvi üsullarla gerçəkliyi təsvir etməsinə total şəkildə etiraz edirdi. “Toğana”ya gəldikdə onun qəhrəmanları da etiraz edir. Lakin onlar öz etirazlarını səssizcə ifadə edir, amma bu səssizliyin böyük qəzəb və hiddətlə müşayiət olması danılmaz faktlardır. “Toğana”nın Adili də, Maisi də, Səmədi də, Sarası da zəmanəyə, düşüdü vəziyyətə, çıxılmazlığa etiraz edir. Adil bilir ki, Fateh fəndgir və işbazdır, öz mənafeyinə uyğun davranan insandır. Amma onu da bilir ki, məhz Fateh kimilər cəmiyyəti idarə edir. Onlar işdə, evdə, kənddə, şəhərdə hər yerdə kök salıblar və bu geniş miqyaslı çoxalma qarşısıalınmaz bir xəstəliyə çevrilib: “Dünən axşam Fateh Moskvadan bir qonaq gözlədiklərini demişdir. Akademik, fizik gələcəkdə. Fatehgilin akademiki buraya nə məqsədlə dəvət etdikləri Adilə tamamilə aydın deyildi. Fateh bütünlükdə adlı-sanlı adamlara, alimə, elmə hörmət bəsləyirdi. Adamı qonağı ilə tanıyır, sayırlar. Yəqin bu da onu “hörmət qazanmaq” kompleks istəyinin növbəti maddələrindən biri idi... Bu sayaq əlaqələrin hər hansı xahişdən, iş düzəltmək fəndgirliyindən qat-qat əhəmiyyətli və yararlı olduğunu Fateh özünəməxsus uzaqgörənliklə qiymətləndirən adamdır” [2, s.17].

S.Əhmədli də ekspressionistlər kimi əsərdə gerçəkliyi əks edir, amma gerçəklikdən daha çox onun yaratdığı emosiyaları, hiss və duyğuları ifadə edir. Beləliklə, yazıçı insanın daxili aləminə xüsusi diqqət ayırır, təhkiyənin əsəbi tonu və fraqmentarlığı, qrotesk və istehza da ifadəliyə xidmət edir. Bütün əsər boyu Adil özü ilə danışır, Mais özü-özü ilə Fatehin yaxşı görünmək cəhdlərinə gülür, Fatehin həyat yoldaşı Sara ürəyində ərinə məzəmmət etməkdən çəkinmir, onun yalançı və hiyləgər olduğunu acı gerçəklik kimi qəbul edir.

Ekspressionistlər insanın dəyişməsinə, təkmilləşməsinə istəyir və elə bu səbəbdən dəyişikliyi insan şüurunun dəyişməsində görürdü. S.Əhmədlinin də qəhrəmanları dəyişiklik istəyir və bu dəyişikliyə şüurlu şəkildə hazırdılar. Lakin onların səssiz

etirazları heç nəyi dəyişmir, bu etiraz yalnız onların düşüncələrində baş verir. Halbuki, ekspressionistlər şüurdakı dəyişiklikdən sonra insanın dəyişməsinə səmimi qəlbdən inanırdılar. Başqa sözlə, “Toğana”nın diqqət mərkəzində maddiyyatın və mənəviyyatın, şəhərin və kəndin (oxu təbiətin!) təzadları ilə birgə addımlayan, yaşadığı dünyanın eybəcərliyindən əziyyət çəkən insan ürəyi dayanır.

Fatehdən fərqli olaraq Sara təmiz, saf qəlbli, sadə bir ev xanıdır. O, ömrünü ailə qayğılarına, oğul-uşağa sərf etmiş qadın obrazını təcəssüm edir. Müəllif Sara-Fateh oppozisiyasında kövrək insan ürəyi ilə maddiyat arxasınca qaçan, həyata yalnız onun “pəncərəsindən” baxan Fateh obrazını qoyur. Sara ərinə yaxşı tanıyır, onun kəndə dəvət etdiyi qonaqları nə məqsədlə topladığını bilməsə də “evin qazanc gətirəni, maliyyə kralı ərdi. Fatehdir” [2, s.21] deyib susur. Amma eyni zamanda da onun fəndgir olduğunu, hər fürsətdə yalnız öz maraqlarını güddüyündən əmindir: “Bu da allah bilir, onun kələklərindən biridir. O qədər belə sözlər, belə yalanlar eşitmişəm onun dilindən. Əlimlə tutsam belə, ömrümdə birçə yalanını da boynuna qoya bilməmişəm. Fatehin ayrıca bir eşqlə, şadyanalıqla bildirdiyi hər bir xəbər-ətin dalında onun öz mənafeyi durur” [2, s. 21]. S.Əhmədli təsvir etdiyi qəhrəmanların iç dünyasını maksimum dərəcədə ifadə etməyə çalışır və yeri gəldikcə onların duyğularını ən kəskin şəkildə açə bilir.

Beləliklə, ekspressionizmdə olduğu kimi S.Əhmədli də subyektiv baxışları qəhrəmanın “mən”i vasitəsilə ötürür, qəhrəmanın gərgin durumunu, emosiyalarını, insan haqqında fikirlərini onun elə öz dili ilə ifadə edir. İnsanın özü deyil, başqası olmaq məcburiyyətində qalmasını cəmiyyətdən gələn etinasızlıqda görür. İnsanın öz mənəviyyatını maddiyata, gözəl yaşamaq uğrunda döyüşlərə sərf etdiyini göstərir. İnsanın gerçəkliklə konfliktini daha inandırıcı göstərmək üçün etiraz edən qəhrəmanlarını səsləndirir. Adil deyir: “İnsan hər gün əl-üzünü yuyur. Həftədə bir-iki dəfə hamama gedir. Bu, təmizlikdir. Bəs adamın içərisini, daxilini nə yuyur? Axı, insanın ruh və mənəvi varlığı da pas atıb, qurum bağlayır. Bundan o, əl-üzünün yuyulmadığından daha artıq ziyan çəkər və ziyan törəder”[2. s.27]. Bu həmçinin ənənəvi təhkiyə tipinə qarşı özünəməxsus etiraz, böhrandan çıxmaq istəyən insan harayının bədii ifadəsi idi.

Fatehin kəndə gələn qonaqlar üçün quzu kəsdirib kabab qonaqlığı verməsi səhnəsi də eyni prinsipi ifadə edir. Müəllifin quzunun dili ilə mövcud şəraiti təsvir etməsi, ekspressionizmdən gələn etiraf, gerçəkliyin təcəssümü kimi qəbul edilməlidir. Kəsilmək üçün şəhərlilərin əlinə düşən quzu dərin psixoloji nüansları ifadə edir: “Quzu birdən sustaladı, dinşədi və qəfildən elə mələdi ki, Saranın ürəyi sızıldadı. Tək bir kərə səsini çıxartdı. Özü də, sürünün ötüb-getdiyi səmtədən özgə heç yana baxmaq istəmirdi. Nə Saraya, nə uşaqlara, bu yerin yal-yamacına məhəl qoymurdu, daş yola dikmişdi gözünü. Bir də mələdi, bu dəfə bayaqkı tək köməyini, anasını, hayanını çağırırdı. İndiki mələrtidə ümitsizlik vardı, bu çağırış artıq vidalaşmaqdı, azacıq ümid qalmışdı. Quzu ətrafdan kömək aradı, gözü yamaca dolandı, bir də mələdi” [2, s.256]. Yamacda otlayan digər quzu isə “unudulmuş səslə

buna cavab verdi: “Əbəs yerə özünü incitmə. Keçdilər getdilər. Sən onları daha görməyəcəksən. Yaxşısı budu ki, özünü dinc aparasan, ora bura çırpınıb əldən çıxmağa çalışmayasan. Onda sənə inanarlar, boğazından bağlamazlar”[2, s.256-257].

Görmək olur ki, S.Əhmədli “Toğana” romanında ekspressionizmin aparıcı mövzularından olan – “əzab çəkən və çıxış yolu tapa bilməyən fərddən bəhs edirdi”[3, s.170].

Dərin psixoloji proseslərin təsviri, insan probleminə subyektiv maraq, məntiq qaydalarına sığmayan gerçəklik, dərin etiraz hissi və s. mövzuların önə çıxması ekspressionizmi səciyyələndirən xüsusiyyətlərdir. Qeyd edilən fikirləri S.Əhmədlinin “Toğana” romanında da görmək olur.

S.Əhmədli quzu ilə bağlı səhnəni təqdim etməklə dünyanın gerçək üzünü ifadə edir: “Daha bizim taleyimiz belədir ki, gərək kəsələr. Qızlar vaxtı çatanda ərə gedirlər. Bizi kəsirlər... “Bu dəqiqə kəsmək, kəsilmək mənim gözümə görünmür. Dənən görüm, o sürüdən tay heç nə, heç kim, görünmür, tamam itdilər?

“Arxayın ola bilərsən. Sürü getdi, anan da onun içində. Özünə gün ağla. Sənə dedim, onların qılığına gir”[2, s.258].

Məlumdur ki, ekspressionistlər oxucuya təsiri bədii-estetik və formal priyomlar vasitəsilə təqdim edir, ifadə etməni təsvir etmə prinsipindən üstün tuturdular. Eyni zamanda da ekzistensial dərinlikdən qaynaqlanan yüksək mənəviyyəti gündəlik həyat qayğılarına qarşı qoyaraq fərdin şəxsiyyət böhranını irəli sürürdülər. Başqa sözlə, diqqət mərkəzində özündə xaosu daşıyan və yadlaşmış dünyaya etiraz edən, onun yeniləşməsini müxtəlif yollarla axtaran şəxsiyyət dayanırdı.

S.Əhmədlinin “Toğana” romanının təhlili onu deməyə əsas verir ki, yazıcının adı çəkilən romanı ekspressionizmin əsas ideyaları ilə nəyinki üst-üstə düşür, eyni zamanda da bu tipli əsərlərlə birbaşa qarşılıqlı əlaqəsi var. Fərdi müəllif yeniliklərinin aşkar edilməsi onu deməyə əsas verir ki, S.Əhmədlinin “Toğana” romanı ekspressionizmin bədii-estetik kontekstini özündə ehtiva edir. S.Əhmədli sosial böhranlardan əziyyət çəkən və reallığı son dərəcə subyektiv qəbul edən nəslin əhval ruhiyyəsini əks edir. Digər tərəfdən “Toğana” romanında ekspressionizmin əsas prinsiplərindən biri – ifadənin təsvirdən üstünlüyü aydın şəkildə görünür.

Beləliklə, görmək olur ki, ekspressionizmin əlamətləri S.Əhmədlinin “Toğana” romanında bir neçə istiqamətdə özünü büruzə verir: insanın daxili dünyasını və onun etirazını subyektiv hiss və duyğuların köməyi ilə ifadə etmək, gerçəkliyi ekspressiya ilə təcəssüm etmək.

Ədəbiyyat:

1. Akimova, E. Sabir Əhmədli - iki epoxanın yazarı // Ədəbiyyat qəzeti. 08 iyul 2020. <https://edebiyatqazeti.az/news/edebi-tenqid/5875-sabir-ehmedli-iki-epoxanın-yazari>.
2. Əhmədov, S. Toğana. Roman və hekayələr. Bakı: Yazıçı. 1981. 318 s.

3. Osmanova, M. Hans Nossakin “D’Artez işi” romanında ekspressionizmin bədii xüsusiyyətləri // Filologiya məsələləri. 2024, №1, 166-175s.
4. Yusifli, C. “Bayatı-Şiraz” və metafizik intuisiya // Ədəbiyyat qəzeti. <https://edebiyyatqazeti.az/news/edebi-tenqid/6553-bayati-siraz-ve-metafizik-intuisiya>
5. Braunroth M. Einleitung // Prosa des Expressionismus. Stuttgart, Verlag. 1995, 168 s.
6. Rothe W. Der Expressionismus. Theologische, soziologische undanthropologische Aspekte einer Literatur. Frankfurt/Main, 1977, 468 s.
7. Toller, E. Quer durch: Reisebilder, Aufsätze und Reden. Boer Verlag. 2023, 260 s.

M.N.Osmanova

Sabir Əhmədlinin “Toğana” romanı ekspressionizm kontekstində Xülasə

Ekspressionizmin təsvirində tipikləşmə realizmdən fərqli olaraq abstrakt xarakter daşıyırdı. Görünür elə bu səbəbdən ekspressionizmin bədii nümunələrində gərgin dinamika və dissonans, qrotesk kimi xüsusiyyətlər yer alırdı. Bu tip əsərlərdə etiraz və üsyan fərdi xarakter daşıyır, dövrün eybəcərlikləri ağrı və təəssüf hissi ilə göstərilirdi. Sabir Əhmədlinin yaradıcılığında xüsusi yeri olan “Toğana” romanında da dövrün sosial problemlərindən əziyyət çəkən və reallığı son dərəcə subyektiv qəbul edən nəslin əhval ruhiyyəsi əks edilir. S.Əhmədli insanın daxili dünyasını onun subyektiv hisslərinin və duyğularının köməyi ilə ifadə edir, yüksək mənəviyyətli qəhrəmanları gündəlik həyat qayğılarında itib batan sosial problemlərlə üz-üzə qoyurdu.

Dərin psixoloji proseslərin təsviri, insan probleminə subyektiv maraq, məntiq qaydalarına sığmayan gerçəklik, dərin etiraz hissi S.Əhmədlinin “Toğana” romanını səciyyələndirən xüsusiyyətlərdəndir. S.Əhmədli cəmiyyətdə baş verən eybəcərlikləri, insan xislətində gizlənən naqisliyi qələmə alır. Yazıçı eyni zamanda da “ideya insanının” timsalında dünyaya təsir edə biləcək obraz təqdim edir.

M.H.ОСМАНОВА

РОМАН САБИРА АХМЕДЛИ «ТОГАНА» В КОНТЕКСТЕ ЭКСПРЕССИОНИЗМА РЕЗЮМЕ

Типизация в картинах экспрессионистов была абстрактной, в отличие от реализма. Видимо, по этой причине художественные образцы экспрессионизма имели такие черты, как напряженная динамика и диссонанс, гротеск. В произведениях этого типа протест и бунт носят индивидуальный характер, уродство эпохи показано с болью и сожалением. Роман «Тогана», занимающий

особое место в творчестве Сабира Ахмедли, отражает чувства поколения, страдавшего от социальных проблем того времени и воспринимавшего действительность крайне субъективно. С.Ахмедли выразил внутренний мир человека с помощью субъективных чувств и эмоций, заставил высокоморальных героев столкнуться с социальными проблемами, затерянными в их бытовых заботах.

Описание глубоких психологических процессов, субъективный интерес к проблемам человека, реальность, не укладывающаяся в правила логики, глубокое чувство протеста – вот характеристики романа С. Ахмедли «Тогана». С.Ахмедли описывает уродства в обществе, несовершенства, скрытые в человеческой природе. В то же время писатель представляет образ, способный влиять на мир, в виде «человека идеи».

M.N.OSMANOVA

**SABIR AHMEDLI'S NOVEL "TOGANA" IN THE CONTEXT OF
EXPRESSIONISM
SUMMARY**

Typisation in Expressionist paintings was abstract, unlike realism. Apparently, for this reason, the artistic examples of Expressionism had such features as tense dynamics and dissonance, grotesque. In works of this type, protest and rebellion have an individual character, the ugliness of the era is shown with pain and regret. The novel "Togana", which occupies a special place in Sabir Ahmedli's work, reflects the feelings of a generation that suffered from the social problems of that time and perceived reality in an extremely subjective way. S. Akhmedli expressed the inner world of man with the help of subjective feelings and emotions, made the highly moral heroes face social problems lost in their domestic concerns.

Description of deep psychological processes, subjective interest in human problems, reality that does not fit into the rules of logic, a deep sense of protest - these are the characteristics of S. Ahmedli's novel "Togana". S. Ahmedli describes the ugliness in society, the imperfections hidden in human nature. At the same time, the writer presents an image capable of influencing the world in the form of a "man of ideas".

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 19.09.2024

Çapa qəbul olunma tarixi: 30.09.2024

**Rəyçi: filologiya elmləri doktoru, professor Həmidə Əliyeva
tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur**